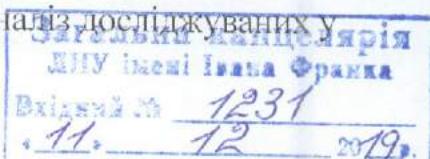

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію Панькової Тетяни Вікторівни
“Поліпредикативні складнопідрядні речення: структурно-семантичний і
комунікативно-прагматичний аспекти (на матеріалі англомовної
художньої прози)”, що подається на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Сьогодні **актуальними** є дослідження, в яких можна прослідкувати загальну тенденцію сучасних мовознавчих студій до пізнання людини як центру комунікативної ситуації, – центру в якому зосереджені певні комунікативні інтенції та на якому замикається ефект комунікативного впливу. Об’єктом дослідження доволі часто стають різновиди дискурсу як найважливішої категорії комунікації, значно рідше зустрічаються роботи присвячені вивченю мовленнєвого акту, і цілком поодинокими є роботи, де до об’єкту дослідження застосовано комплексний підхід, що передбачає його вивчення у всіх модусах вияву мови, тобто мови як системно-структурного феномену, мовлення та комунікації. До таких робіт відносимо дисертацію Панькової Т.В., яка, вивчаючи англійське поліпредикативне складнопідрядне речення (далі ППСР) у структурно-семантичному та комунікативно-прагматичному аспектах, забезпечує повноту його розгляду в усіх модусах вияву мови.

Синтаксис як мовознавча дисципліна не є однорідним, а сучасний стан синтаксичних досліджень характеризується широкою палітрою підходів, що значно ускладнює працю дослідника у цій сфері. **Теоретико-методологічна основа** рецензованої дисертації, в якій ураховані теоретичні положення структурного, функціонально-семантичного та комунікативного синтаксису, засвідчує, що дисертантка ознайомилася із надбаннями різних підходів і випрацювала власний комплексний підхід. На окрему увагу заслуговує використання ключових положень генеративного синтаксису. Адже за твердженням професора І. Р. Буніятової, яка є визначним представником української наукової школи германських історичних студій та школи генеративного синтаксису, саме генеративний напрям є чи не найперспективнішим напрямом сучасних синтаксичних досліджень (Всеукраїнський науковий семінар, Київ, 2016 р.). Отож, аналіз досліджуваних у

роботі складних конструкцій з погляду генеративної граматики складає не лише актуальність, а й свідчить про **новизну** виконаного дослідження.

Окрім того, **наукова новизна** роботи полягає в тому, що в ній уперше здійснено комплексне дослідження поліпредикативного складнопідрядного речення в англомовній художній прозі в аспектах його структурно-семантичної організації та комунікативно-прагматичної специфіки; по-новому описано поліпредикативні складнопідрядні речення за способом генерування й рівнями членування компонентів; вперше розроблено моделі актуального членування поліпредикативного складнопідрядного речення й досліджено його комунікативні типи. Особливо цінним вважаємо зроблений у роботі акцент на тому, що поліпредикативні складнопідрядні речення є комплексним мовленнєвим актом, який характеризується синкетизмом прагматичних значень.

Матеріалом для дослідження слугували 3180 ППСПР, виокремлених методом суцільної вибірки з текстів англомовної художньої прози XIX – початку ХХІ століть загальним обсягом близько 8600 друкованих сторінок.

Коректне використання у дисертації **комплексу загальнонаукових та спеціальних методів** дозволило належно проаналізувати зібраний матеріал. У дослідженні прослідковуємо поєднання загальнонаукових методів *аналізу й синтезу, індукції та дедукції, спостереження й опису* із спеціальними мовознавчими методами. Так, за допомогою методу *структурно-семантичного моделювання, аналізу безпосередніх складників, дистрибутивного аналізу, семантичного аналізу* розкрито особливості досліджуваних одиниць з погляду модусу мови як системно-структурного феномену. Зокрема, встановлено базові моделі ППСПР, з'ясовано аранжування конституентів, а також їхню сполучуваність в межах цих моделей; прослідковано семантичні і синкетичні відношення у ППСПР. Поєднання *функціонального аналізу, контекстуального аналізу, функційно-прагматичного та інтент-аналізу* забезпечило розкриття ілокутивного потенціалу комплексного мовленнєвого акту (далі КлМА) за участю ППСПР, що показало особливості функціонування досліджуваних конструкцій в

модусах мовлення та комунікації. Як підсумок, коректно підібраний методологічний підхід забезпечив установлення закономірностей зв'язку між змістом прагматичних компонентів ППСПР та їхньою структурою і семантикою, що є доказом взаємопов'язаності усіх трьох модусів вияву мови.

Комплекс застосованих методів та аналіз теоретичних надбань згаданих вище напрямків мовознавчих студій забезпечив **теоретичну значущість** опонованої дисертації, яка полягає в тому, що отримані результати та висновки сприятимуть розвитку теоретико-методологічних засад аналізу категорії поліпредикативності в сучасному синтаксисі.

Структура роботи підпорядкована чітко сформульованій *меті* комплексного аналізу ППСПР та відображає послідовність виконання завдань.

У **першому** розділі **“Теоретичні основи дослідження поліпредикативних складнопідрядних речень”** (С. 28-67) розглянуто ключове для дослідження поняття “поліпредикативність”, яке витлумачується як формально-граматична і семантична ознака ППСПР, що виражає відношення повідомлюваного до дійсності у кожній предикативній частині конструкції, і формує таке речення як цілісну комунікативну одиницю. Переконливо показано, що сполучуваність предикативної одиниці у досліджуваній синтаксичній конструкції впливає на її конструктивні властивості (с. 33) (п. 1.1.). Дисерантка привертає увагу до неоднозначності розуміння структурної організації досліджуваних синтаксичних утворень, у результаті чого в сучасному мовознавстві використовуються різні терміни на позначення досліджуваних конструкцій (п. 1.2.). Цілком слушно вона поділяє застереження І.Р.Буніятової щодо ототожнення понять гіпотаксис і субординація, оскільки термін “гіпотаксис” позначає логіко-семантичні відношення, тоді як “субординація” – “структурно-марковані типи синтаксичних зв'язків”, з чим погоджується також і опонент. З урахуванням вищезазначеного, дисерантка дає визначення ключового об'єкта дослідження – ППСПР як конструкції, обов'язковими ознаками якої є: наявність трьох і більше предикативних одиниць з неоднаковими типами

семантико-сintаксичних відношень, ієрархічний характер сintаксичних відношень між предикативними одиницями, а також два й більше рівні членування (зовнішній та внутрішній(ні)) (с.47-48). Опонент погоджується з твердженням дисерtantки, що термін “поліпредикативна гіпотактична конструкція” (далі ППГК) можна вважати синонімом терміна “поліпредикативне складнопідрядне речення”. Відтак, до заслуг дисерtantки відносимо аналіз ППГК, здійснений у контексті трансформаційно-генеративної граматики (п. 1.3.). Okрім того, досліджено комунікативну організацію (п. 1.4.) й прагматичну специфіку (п. 1.5.) цих одиниць. Загалом у першому розділі переконливо обґрунтовано правомірність винесення на захист перших двох положень.

У другому розділі *“Методика й методологія дослідження поліпредикативного складнопідрядного речення в англомовній художній прозі”* (С. 68-87) описано запропоновану в дисертації комплексну методику, яка складається з 7 етапів, що логічно відображають послідовність виконання поставлених у роботі завдань. На *першому етапі* увага зосереджується на аналітичному опрацюванні категорії поліпредикативності, де, задля визначення теоретичного інструментарію і методологічного підґрунтя дослідження, застосовано загальнонаукові методи. *Другий етап* передбачав формування емпіричної бази даних, а також опис об'єкта дослідження. На *третьому етапі* дослідження із застосуванням термінологічного й поняттєвого апарату Ікс-штрих теорії – модуля теорії керування та зв’язування в трансформаційно-генеративній граматиці – розглянуто поверхневу структуру СПР, а також продемонстровано універсальність будови його безпосередніх складників. На *четвертому етапі* встановлено композиційні типи ППСПР, а також проаналізовано структурні схеми базових моделей досліджуваних одиниць. На *п’ятому етапі* застосовано семантичний та функціональний аналізи для з’ясування семантичних і синкретичних відношень у ППСПР. На *шостому етапі* враховано новітні досягнення комунікативної лінгвістики й проаналізовано базові моделі актуального членування ППСПР. *Сьомий етап* дослідження пов’язаний з

аналізом ППСПР як КлМА, що вважаємо особливо цінним для вивчення інтенційної спрямованості ППГК в англомовній художній прозі.

У третьому розділі “*Структурно-семантична організація поліпредикативного складнопідрядного речення в англомовній художній прозі*” (С. 88-158) описано поліпредикативні складнопідрядні речення за способом генерування і типом зв’язку залежних компонентів, досліджено рівні їхнього членування, а також висвітлено специфіку семантичних і синкретичних відношень у поліпредикативних гіпотактичних конструкціях.

Застосування Ікс-штрих теорії, модуля Теорії принципів та параметрів, дало змогу виокремити три типи реалізації поліпредикативних складнопідрядних речень: конструкцій із сентенційними актантами, сирконстантами та ад’юнктами. Установлено, що за типом зв’язку залежних компонентів поліпредикативні складнопідрядні речення реалізуються як структури, в яких поєднуються два-три різновиди підрядності: однорідної, неоднорідної та послідовної. Кожна з наведених вище моделей укладається у відповідні схеми. Цей розділ насичений докладним аналізом великої кількості конструкцій та слугує підтвердженням коректності 2, 3 та 4 положень, винесених на захист.

У четвертому розділі “*Комунікативно-прагматична специфіка поліпредикативного складнопідрядного речення в англомовній художній прозі*” (С. 159-196) досліджено комунікативні типи ППСПР та проаналізовано базові моделі їх актуального членування; розкрито ілокуттивний потенціал КлМА за участю ППСПР. Зауважимо, що при цьому дисертантка успішно застосовує надбання українських дослідників В.І.Карабана та А.М.Приходька, які зробили чималий внесок у теорію комплексних мовленнєвих актів. Із урахуванням комунікативної структури ППСПР з’ясовано, що поліпредикативна гіпотактична конструкція становить один акт комунікації, а її актуальне членування реалізується у трьох комунікативних типах: ланцюжковому, ступеневому та контамінованому. Напрацювання теорії мовної комунікації й аналіз корпусу досліджуваних синтаксичних одиниць дають Тетяні Паньковій змогу стверджувати, що поліпредикативне складнопідрядне

речення в англомовній художній прозі становить комплексний мовленнєвий акт, поєднання ілокутивних функцій у якому пов'язане з феноменом мовленнєвого синергізму. Переконливо обґрунтовані 5 та 6 положення, винесені на захист.

Слід зазначити логічність та переконливість висновків та унаочнювальну значущість додатків, які містять низку рисунків, таблиць та презентацію кількісно-якісних показників проведеного дослідження.

Разом з тим, така насичена і багатоаспектна праця не може не викликати окремих запитань та зауважень, що кличуть до дискусії.

По-перше, для досліджень у царині синтаксису опоровим є поняття “предикативності”. Поділяємо думку тих лінгвістів, які вважають, що предикативність є фундаментальною властивістю мови відображати об’єктивну реальність у формі речення (І.П.Іванова, В.В.Бурлакова, Г.В.Колшанський, М.П.Кочерган, Ю.А.Левицький, Г.Г.Почепцов). Вважаємо, що при розгляді комплексних синтаксичних утворень до уваги потрібно брати співвідношення понять “предикативності” та “предикації”. В сучасній англійській мові розрізняємо структури первинної та вторинної предикації. Останні характеризуються специфічним вираженням предикації на поверхневому рівні, проте речення, які містять ці структури кваліфікуємо як поліпредикативні та поліпропозитивні утворення (І.Д.Карамишева, автореферат дисертації, 2005). Низка прикладів у дисертації (с. 97, 101, 104, 106, 108, 109, 117, 172 та інші) містять такі контаміновані структури, які, на думку опонента, потрібно розглядати як окремий тип, враховуючи специфічний вияв саме предикації. Такий підхід змінить кількісні показники компонентів складнопідрядних речень. Як-от, приклад на с.106 (*So that Paul's infancy and childhood pass away well, and I see him becoming qualified without waste of time for the career on which he is destined to enter, I am satisfied* (Dickens, DS)) дисерантка відносить до чотирьохкомпонентних складнопідрядних речень з однорідною супідрядністю та послідовною підрядністю. Однак, використовуючи трансформаційний метод із застосуванням правила предикативізації, виокремлюємо 5, а не 4

предикаційних структури: 1) *Paul's infancy and childhood pass away well*, 2) *I see something/ some situation (the situation of him becoming qualified)*, 3) *He is becoming qualified*, 4) *He is destined to enter the career*, 5) *I am satisfied*.).

По-друге, дисерантка вказує, що об'єктно-з'ясувальні предикативні одиниці (ПО) – це завжди підрядні речення прислівного характеру, які становлять семантико-сintаксичну єдність разом із головною предикативною одиницею. Визначальною особливістю об'єктно-з'ясувальних конструкцій є те, що підрядний компонент у них чітко окреслений семантикою опорового слова, яке належить до певних семантических типів лексики. Зокрема, це дієслова мовлення, розумової діяльності, волевиявлення і спонукання, відчуття і сприйняття, психічного та емоційного стану, сподівання й віри, узагальнення, буття та виявлення, зацікавлення й піклування, інформації ПО (с.143). Виникає питання, чи укладала дисерантка перелік таких опорових дієслів, і якими є їхні функціонально-частотні характеристики в межах досліджуваного корпусу? Якщо ж це факт-спостереження, то вважаємо його перспективою дослідження.

По-третє, викликає застереження використання окремих одиниць метамови дослідження або їхнє недостатнє тлумачення:

А) дисерантка вважає, що "... сентенційний актант є результатом заповнення активної сintаксичної валентності дієслова-присудка або іменника-антecedента головної ПО. Він відповідає певній семантичній валентності опорного слова, а в структурно-семантичному відношенні утворює ППСПР з об'єктноз'ясувальними підрядними" (с.89). Вважаємо, що вимагає уточнення розуміння дисеранткою поняття "валентності". На думку опонента, слід диференційовано застосовувати терміни "валентність" та "сполучуваність".

Б) у загальних висновках на стор. 198 дисертації підsumовано, що на логіко-смисловому рівні поліпредикативне складнопідрядне речення співвідноситься з низкою пропозицій, а на семантико-структурному характеризується неоднаковими типами семантико-сintаксичних зв'язків, які реалізуються багатоплановістю взаємовідношень між його конституентами. Однак, у роботі ніде чітко не вказане трактування поняття "пропозиція":

По-четверте, практична цінність роботи була б суттєвішою, якби при аналізі прикладів, що складають корпус дослідження, була показана динаміка змін у структурному чи компонентному складі досліджуваних одиниць, зокрема змін у підпорядкуванні та взаємопоєднанні предикативних одиниць у межах досліджуваної поліпредикативної гіпотактичної конструкції. Це пояснило б доцільність відбору текстів для дослідження у широкому часовому діапазоні.

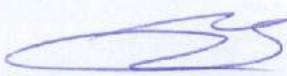
До технічних зауваг зараховуємо неоднорідність скорочень. Так, літера “П” в різних скороченнях поданих на стор.17 дисертації вживається замість слів “предикативний”, “поліпредикативний”, “підрядний”, “подвійний”, “послідовний”. Так, скажімо, ПП – це послідовна підрядність, а ПС – це подвійна супідрядність. Відтак складними для сприйняття є окрім речення в тексті дисертації на зразок (с.81-82): “Одніці вибірки було систематизовано та розділено на основі типу зв’язку залежних компонентів на сім груп. Це конструкції з: ОС, ПС, НС та ПП, ПП та НС, ОС та ПП, ПП й ОС, а також з ПП і ПС”. Оскільки засилля таких скорочень в авторефераті немає, то ця заувага не стосується тексту автореферату.

Утім, висловлені критичні міркування, які здебільшого носять дискусійний характер, не применшують позитивного враження від дисертації і не ставлять під сумнів наукову новизну дослідження та його теоретико-методологічну й практичну цінність. Дисертаційна праця *Панькової Тетяни Вікторівни* є завершеним самостійним дослідженням, вагомість отриманих висновків якого забезпечив ретельний аналізу значного за обсягом корпусу одиниць. Робота належним чином апробована, що підтверджується публікаціями дисерантки. Основні положення дисертації викладено в 11 публікаціях: 5 статтях, опублікованих у фахових виданнях України, 2 статтях – в іноземних наукових виданнях та 4 тезах доповідей на наукових конференціях.

Отож, на підставі детального ознайомлення з текстом дисертації, авторефератом, який в повній мірі відображає її зміст, та основними публікаціями вважаю, що дисертаційна праця **“Поліпредикативні**

складнопідрядні речення: структурно-семантичний і комунікативно-прагматичний аспекти (на матеріалі англомовної художньої прози)” відповідає чинним вимогам МОН України та Постанові КМУ № 567 “Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів” від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 та № 567 від 27.07.2016 щодо кандидатських дисертацій, а її автор, **Панькова Тетяна Вікторівна**, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету
“Львівська політехніка”

I.Д. Карамишева

Підпис І.Д. Карамишевої підтверджую:

Учений секретар
Національного університету
“Львівська політехніка”
к.т.н., доцент

Р.Б. Брилинський